

Ενδεικτικές απαντήσεις ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

 Διδαγμένο κείμενο

ΠΛΑΤΩΝΟΣ Πολιτεία 519C-520A

- A.** - Έργο λοιπόν δικό μας, των ιδρυτών της (ιδεώδους) πολιτείας, (ή: Αυτό που έχουμε να κάνουμε εμείς που είμαστε θεμελιωτές της πόλης), είπα εγώ, είναι να αναγκάσουμε τις εξαιρετικές ιδιοφυΐες (ή: τις μεγαλοφυΐες) να ασχοληθούν με το μάθημα που προηγουμένως είπαμε ότι είναι το ανώτατο (ή: σπουδαιότερο), δηλαδή και να δουν το αγαθό και να ανεβούν εκείνο τον ανηφορικό δρόμο, και αφού ανεβούν και το γνωρίσουν ικανοποιητικά (ή: το δουν αρκετά), να μην τους επιτρέπουμε αυτό που τώρα τους είναι επιτρεπτό.
- Ποιο πράγμα δηλαδή;
 - Το να μένουν συνεχώς εκεί, είπα εγώ, και να μην θέλουν να κατεβαίνουν πάλι κοντά σ' εκείνους τους δεσμώτες ούτε να μετέχουν (ή: να παίρνουν μερίδιο) στους κόπους και στις τιμές εκείνων (ή: που είχαν καθιερώσει εκείνοι) είτε είναι ταπεινότερες είτε είναι σημαντικότερες (ή: είτε μικρότερης είτε μεγαλύτερης αξίας είναι αυτές).
 - Έπειτα, είπε, θα αδικήσουμε αυτούς και θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα, ενώ θα μπορούσαν (ή: είναι δυνατό) να ζουν καλύτερα;

Μονάδες 10

B1. Στην πλατωνική κοσμοθεωρία βασικό στοιχείο αποτελεί η αντίληψη για την ύπαρξη **δύο κόσμων**: του **νοητού** και του **αισθητού**. Η νοητή αυτή υπόσταση είναι η **ιδέα** (τὸ μάθημα, τὸ ἀγαθὸν), η οποία έχει τα πρωτεία απέναντι στην υλική ύπαρξη. Αυτή υπάρχει αιώνια, δηλαδή αποτελεί την αντικειμενική πραγματικότητα, ενώ τα αισθητά πράγματα, τα φαινόμενα, δεν υπάρχουν αλλά έρχονται και παρέρχονται ή γίνονται και χάνονται. Οι **ιδέες** είναι άυλες οντότητες, αναλλοίωτες, αιώνιες και οι μόνες αυθεντικές. Αντίθετα, τα **υλικά** είναι ρευστά, φθαρτά και διαρκώς μεταβαλλόμενα. Η ελευθερία όμως δεν είναι μόνο η απελευθέρωση από τα δεσμά αλλά και η μόνη οδός προς την κατανόηση των όντων μέσω της νόησης.

Οι **αναβαθμοί** από το σκοτάδι του σπηλαίου προς το φως του ήλιου είναι, κατά τον Πλάτωνα, οι εξής: **α)** ο κόσμος της **δόξας** (= γνώμης) ή της **εικασίας** (σκιάς) : ο ελευθερωμένος δεσμώτης έχει μια πρώτη αβέβαιη προεπιστημονική γνώση, την πίστη καθώς αντικρίζει τα αισθητά όντα, **β)** ο

χώρος της **επιστημονικής γνώσης**, της **διάνοιας** : οι φιλόσοφοι κατορθώνουν να κοιτάξουν κατάματα τον ίδιο τον ήλιο, τη φωτοπηγή και να φτάσουν στην καθαρή νόηση και στη θέα του αγαθού, που αποτελεί τὸ μέγιστον μάθημα, το τέρας, τον έσχατο αναβαθμό.

Ο Πλάτωνας δεν δίνει μια σαφή ερμηνεία για τον όρο «ἀγαθόν», αλλά αρκείται σε ορισμένους υπαινιγμούς. «**Ἀγαθόν**» πάντως είναι : α) το εἶναι και ό,τι διατηρεῖ το εἶναι, β) η τάξη, ο κόσμος και η ενότητα που διαπερνά και συνεχῆ την πολλαπλότητα, γ) ό,τι παρέχει την αλήθεια και την επιστήμη. Η έκφραση «αὐτὸ τὸ ἀγαθόν» φαίνεται επομένως να δηλώνει την ύψιστη αρχή και την πηγή του όντος και της γνώσης.

Η πορεία από την απαιδευσία (την άγνοια της αλήθειας) στη γνώση παρομοιάζεται με την άνοδο από το βάθος του σπηλαίου στην έξοδο, στον έξω κόσμο (ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν). Το ανέβασμα αυτό συμβολίζει την ανοδική πορεία της ψυχής, που δεν προσκομίζει μόνο γνώσεις, αλλά ταυτόχρονα μεταπλάθει τον άνθρωπο και τον μορφοποιεῖ. Επομένως, η ανάβαση των απελευθερωμένων δεσμοτών προς τον κόσμο του φωτός συμβολίζει την κοπιώδη κίνηση της ψυχής από την αμάθεια προς τον κόσμο των Ιδεών.

Οι καλύτερες φύσεις (βέλτισται φύσεις), οι φιλόσοφοι, αυτοί που είναι πλασμένοι για μια ανώτερη αποστολή και είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι, έχουν χρέος να υψωθούν προς το μέγιστον μάθημα, τη θέαση των ιδεών και του Αγαθού, και, αφού απολαύσουν την ευδαιμονία της ιδέας, να μην ξεχάσουν τους πρώην συνδεσμώτες τους, να μην αφήσουν στην τύχη τους εκείνους τους απόκληρους του πνεύματος και της αυθεντικής ζωής. Αντίθετα, είναι ανάγκη να κατέβουν στο σπήλαιο, ανάμεσα στα σκοτάδια και τις κακίες των ανθρώπων. Η κατάβαση αυτή βέβαια θα συνδέεται πάντοτε με θυσίες και πόνους, γιατί τα πάθη και τα συμφέροντα, που κρατούν τους δεσμώτες μακριά από τη θέα της Ιδέας, θα υψώνουν εμπόδια στο δρόμο των φιλοσόφων-αρχόντων. Όμως εκείνοι, αναλαμβάνοντας την ηγεσία της πολιτείας χωρίς ματαιοδοξίες και συμφέροντα, θα μείνουν σταθεροί στην αποστολή τους· θα υπακούσουν μόνο στη φωνή της συνείδησης και του καθήκοντος, που είναι εσωτερική επιταγή για την πραγματοποίηση της Ιδέας.

Μονάδες 15

- B2. α.** Η μεγάλη σημασία που απέδιδε ο Πλάτωνας στο νόμο αποδεικνύεται από το ότι στο διάλογό του Κρίτων ο νόμος προσωποποιείται και διαλέγεται με τον φυλακισμένο Σωκράτη. Ο μύθος αυτός του προσωποποιημένου νόμου εκφράζει τη θεμελιακή αλήθεια

του «Κοινωνικού Συμβολαίου». Διατυπώνεται δηλαδή η αντίληψη ότι ο πολίτης, που συμμερίζεται τη μοίρα της πολιτείας του και δεν φεύγει από την επικράτειά της, έχει δεσμευθεί σιωπηρά να υποστηρίξει τη μορφή της κοινωνικής οργάνωσης στην οποία στηρίζεται η πολιτειακή τάξη και δεν δικαιούται να παραβεί τους νόμους για χάρη του προσωπικού του συμφέροντος. Μάλιστα ο Πλάτων δέχεται τη **θείκή φύση** όλων των **νόμων** του κράτους, υποστηρίζοντας ότι ο νόμος είναι που βοηθάει στο σύνδεσμο της πόλης με τους θεούς. Γι' αυτό και πολλοί μελετητές κάνουν λόγο για θεολογία των νόμων.

Ο νόμος, λοιπόν, στον Πλάτωνα προσωποποιείται. δίνει την εντύπωση ενός προσώπου που με το κύρος και την ισχύ του γίνεται ο κύριος ρυθμιστής των λειτουργιών του κράτους, η ψυχή της πολιτείας. Βέβαια, ένας τέτοιος κυβερνήτης, όσο κι αν παρουσιάζεται από τον Πλάτωνα προσωποποιημένος, λειτουργικά είναι ένας απρόσωπος άρχοντας, χωρίς ανθρώπινα σφάλματα και παρεκκλίσεις, χωρίς συναισθηματισμούς και αδυναμίες : είναι ο ιδεώδης κυβερνήτης, ο άρχοντας - φιλόσοφος της Πολιτείας.

Ακριβώς επειδή ο νόμος δεν κάνει διακρίσεις ανάμεσα στους πολίτες, δεν νοιάζεται για την εξασφάλιση της ευτυχίας μόνο των λίγων, των «εκλεκτών» (*νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει, ὅπως ἔν τι γένος ἔν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει*). Αντίθετα, πρωταρχικό **μέλημά** του είναι να βρίσκει τρόπους για να είναι **ευτυχισμένο ὄλο το κοινωνικό σῶμα** (*ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι*). Κι αυτό γιατί η ευδαιμονία είναι ένα κοινωνικό αγαθό, που προορίζεται για όλους τους πολίτες ανεξαιρέτως.

β. Η ευημερία αυτή εξασφαλίζεται με τη δημιουργία **αρμονικών σχέσεων** μεταξύ των πολιτών (*συναρμόττων τοὺς πολίτας*), η οποία ξεκινά από τα μέρη της ατομικής ψυχής (*ἐπιθυμητικὸν, θυμοειδὲς, λογιστικὸν*). Μέσα από τη διαδικασία της αυτογνωσίας και τον συνακόλουθο αυτοπεριορισμό αποφεύγεται η αδικία, γιατί ο καθένας με **κοινωνική συνείδηση** κάνει πράξη το έργο που εκ φύσεως του έχει ανατεθεί, προσφέροντας τις υπηρεσίες του στο κοινωνικό σῶμα (*ποιῶν μεταδιδόναι ἀλλήλοις τῆς ὠφελίας ... ὠφελεῖν*), χωρίς να πολυπραγμανεύει. Κι αν ο ίδιος αδυνατεί να οριοθετήσει τη δράση του, οφείλει να συμμορφώνεται στις υποδείξεις του σοφότερου, δηλαδή του νομοθέτη· ο τελευταίος δίνει μάθημα **κοινωνικής ευθύνης**, δίνει στον πολίτη να καταλάβει πως οι πράξεις ή οι παραλείψεις του πάντα έχουν αντίκτυπο στους συμπολίτες του (*ἐμποιῶν τοιούτους ἄνδρας ... σύνδεσμον τῆς πόλεως*).

Επομένως, η αρμονία του όλου επιτυγχάνεται με την υποταγή των κατώτερων στους ανώτερους (με την πειθώ ή τη βία) και την προσφορά των αρχόντων-φιλοσόφων στο κοινωνικό σύνολο. Αυστηροί περιορισμοί ισχύουν για όλες τις τάξεις. Η δικαιοσύνη απαιτεί από τον καθένα «*πράττειν τὰ ἑαυτοῦ*» με ζητούμενο την ευπραγία όλων. Αυτή είναι η βάση της ιδανικής πολιτείας.

Η πολιτεία επεμβαίνει νομοθετικά σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων του πολίτη, δηλαδή και στην επαγγελματική του δραστηριότητα και στον ιδιωτικό βίο. Έτσι όμως το αρμονικό σύνολο που οραματίζεται ο Πλάτων δεν διαμορφώνεται ελεύθερα, αλλά στην περίπτωση που οι πολίτες δεν πείθονται να ενεργούν όπως υπαγορεύει και επιτάσσει ο νόμος, προβλέπεται να ασκείται **βία** (*ἀνάγκη*). Η βία (= *ἀνάγκη*) είναι κάτι κακό μόνον όταν ασκείται από ιδιώτη, όχι όμως και όταν ασκείται από το φιλόσοφο - άρχοντα της πολιτείας. Παρότι χρήση βίας δεν επιτρέπεται να ασκείται σε ελεύθερο πολίτη, οι φιλόσοφοι-άρχοντες μπορούν να επιβάλουν μέτρα βίας στον πληθυσμό (ακόμα και στο ζευγάρι των φυλάκων με γυναίκες ασκούν επιβολή οι άρχοντες). Ωστόσο, στους *Νόμους* αργότερα ο μεγάλος φιλόσοφος είναι ηπιότερος και τονίζει ότι ο άριστος νομοθέτης συνδυάζει την πειθώ και τη βία. Η βία εφαρμόζεται κυρίως στον ἄπειρον παιδείας ὄχλον αλλά και στους άρχοντες (αφού υποχρεώνονται να ζουν με συγκεκριμένους και αυστηρούς κανόνες), προκειμένου να εκλείψει η διαφθορά και ο νεποτισμός στο δημόσιο βίο.

Κάποιοι μελετητές υποστηρίζουν πως σ' αυτό το σημείο διαφαίνεται η **αριστοκρατική καταγωγή του Πλάτωνα**. Άλλοι χαρακτηρίζουν αυτές τις απόψεις **αντιδημοκρατικές**. όσα πολιτεύματα επιβάλλουν σε όλους ένα συγκεκριμένο τρόπο ζωής και δράσης είναι ολοκληρωτικά. Εντούτοις, οι ανελεύθεροι αυτοί περιορισμοί συντελούν, κατά την πλατωνική θεωρία, στην **αληθινή ελευθερία του πνεύματος**. Και τούτο γιατί «*η ελευθερία του πνεύματος σημαίνει την κυριαρχία του Λόγου επάνω στις άλογες δυνάμεις της ατομικής και της κοινωνικής ζωής, τη λύτρωση της ζωής από την αταξία των ασύντακτων παθών και των καιρικών συμφερόντων, την επικράτηση της ορθής σκέψης και του αληθινού έρωτα για την τελείωση και τη νίκη του πνεύματος*».

Δεν μπορούμε, επομένως, να παραβλέψουμε τις αγαθές προθέσεις του Πλάτωνα. Στην ιδεώδη *Πολιτεία* του προσπαθεί να λύσει το οξύ πολιτικό πρόβλημα των ημερών του, με την εγρήγορση της πνευματικής αριστοκρατίας και την ενεργή ενασχόλησή της με τα κοινά. Επειδή

ακριβώς φοβάται πως ο πειθαναγκασμός μπορεί να οδηγήσει στον καταναγκασμό, γι' αυτό και τονίζει την ανάγκη για παιδεία και πειθώ (πειθοῖ).

Μονάδες 15

B3.

1. Δικαιοσύνη είναι η εντιμότητα στις συναλλαγές σύμφωνα με τον **Κέφαλο**.
2. Ο δεύτερος κύκλος εκπαίδευσης των φυλάκων δεν περιλαμβάνει **τον χορό**.
3. Το πρώτο ταξίδι του Πλάτωνα στις Συρακούσες είχε δραματικές εξελίξεις, γιατί **εκδιώχθηκε κακήν κακώς από το νησί**.
4. Οι φύλακες επίκουροι **επωμίζονται στρατιωτικά και διοικητικά καθήκοντα**.
5. Όταν ο κακούργος κηφίνας αναλάβει με τη βοήθεια του Δήμου την εξουσία, εγκαθιστά **την Τυραννίδα**.

Μονάδες 10

B4.a.

ἀφικέσθαι : ανικανοποίητος
εἶπον : ρήμα
ιδεῖν : ιδέα
μεταδιδόναι : παράδοση

B4.β.

- Ήταν εύπιστος, γι' αυτό και κάποιοι τον χλεύαζαν ως **αγαθό**.
- Οι αφόρητοι **πόνοι** τον απέτρεψαν από την προπόνηση.
- Ο **φαύλος** κύκλος των βίαιων περιστατικών στα γήπεδα οδήγησε στη διακοπή του πρωταθλήματος.

Μονάδες 10

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ *Ρητορική, Α, 1-2*

Γ1. Η ρητορική (τέχνη) είναι ανάλογη με τη διαλεκτική· γιατί και οι δύο ασχολούνται με κάποια τέτοιου είδους θέματα, τα οποία κατά κάποιον τρόπο ανήκουν σε όλους γενικά (τους ανθρώπους) και σε καμιά διακριτή επιστήμη (ή: τέχνη). Για αυτό και όλοι κατά κάποιον τρόπο έχουν μερίδιο (ή: συμμετέχουν) και στις δύο· πράγματι όλοι προσπαθούν, μέχρι ένα βαθμό, και να εξετάζουν και να υποστηρίζουν λογικά και να υπερασπίζονται τον εαυτό τους και να είναι κατήγοροι (ή : να διατυπώνουν κατηγορίες). Άλλοι λοιπόν από τους πολλούς χωρίς σχέδιο κάνουν αυτά, ενώ άλλοι από συνήθεια ως αποτέλεσμα άσκησης. Επειδή (ή: Αφού) (κάτι τέτοιο) είναι δυνατό και με τους δύο τρόπους, είναι φανερό ότι αυτά θα γίνονταν (ή: θα επιτυγχάνονταν) και με (συγκεκριμένη) μέθοδο· για ποιο λόγο πράγματι πετυχαίνουν όσοι (ενεργούν) και από συνήθεια και από τύχη (ή: αυτόματα), την αιτία είναι δυνατό να την εξετάσουμε (και να τη βρούμε)· τότε όλοι θα παραδέχονταν ότι η τέτοιου είδους διερεύνηση είναι το έργο μιας τέχνης (ή: επιστήμης).

Γ2. α.

ἀφωρισμένης ἀφωρίσθη

ὑπέχειν ὑπόσχεσ

πολλῶν πλείσταις

δρῶσιν δρώντων

Γ2. β. Τὰ δὲ τοιαῦτα ἤδη πᾶς ἂν ὁμολογήσαι / ὁμολογήσειε τεχνῶν ἔργα εἶναι.

Γ3.α.

τῇ διαλεκτικῇ : εἶναι δοτική αντικειμενική στο
«ἀντίστροφος».

ἐξετάζειν : εἶναι αντικείμενο στο ῥήμα «ἐγχειροῦσιν»,
τελικό ἀπαρέμφατο.

θεωρεῖν : είναι υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα «ἐνδέχεται», τελικό απαρέμφατο.

ἔργον : (απλό) κατηγορούμενο στο «τὸ τοιοῦτον» από το συνδετικό απαρέμφατο «εἶναι».

Γ3.β. Ἐπεὶ δ' ἀμφοτέρως ἐνδέχεται : είναι δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση. Εκφέρεται με οριστική, για να δηλώσει αντικειμενική...αιτιολογία (πραγματικό).

Γ.3.γ.

-Τῶν μὲν πολλῶν : γενική διαιρετική (ως ετερόπλωτος προσδιορισμός) στο «οἱ μὲν».

-εἰκῆ : δοτικοφανές επίρρημα (ή: δοτική) του τρόπου στο ρήμα «δρῶσιν».

-ταῦτα : σύστοιχο αντικείμενο στο ρήμα «δρῶσιν».

-διὰ συνήθειαν : εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας (ή: του αναγκαστικού αιτίου) στο εννοούμενο ρήμα «δρῶσιν».

Ο Ρ Ο Σ Η Μ Ο Π Ε Ι Ρ Α Ι Α

Ρένα Σαρμπάνη
Γιάννης Μουσούλης
Αντώνης Γαβρίλης
Δημήτρης Μητρούσκας